

פתח דבר

דו"ח זה סוקר את פעילותה של עדאלה במשך 4 השנים האחרונות, מאז היווסדה בסוף שנת 1996 ועד סוף שנת 2000. הדו"ח אינו כולל את הפעילות המשפטית והציבורית הענפה של עדאלה הקשורה באירועי אוקטובר 2000 ובוועדת החקירה הממלכתית, שפירוטה ייעשה בדו"ח נפרד. לכבוד הוא לי להציג את פעילותה של עדאלה. בתקופה כל כך קצרה הפכה עדאלה לאחד הארגונים המובילים הפעילים והמייצגים את המיעוט הערבי בישראל, כמו גם לאחד הארגונים המשפטיים החשובים במדינה.

כשנוסדה עדאלה, עבדו בה רק עורך דין אחד ומזכירה בחצי משרה, היום מעסיקה עדאלה 7 עורכי דין ועוד 10 אנשי צוות ומתמחים, וכולם עמוסי עבודה. עדאלה אף נעזרת בעורכי דין נוספים, רובם מתנדבים, לביצוע עבודתה השוטפת.

פעילותה של עדאלה ניכרת והישגיה רבים. כך למשל, הוספת הכיתוב הערבי בשילוט הבינעירוני – כתוצאה מעתירת עדאלה, וכך התקציבים הנוספים המופנים לצרכיהם של תלמידים ערבים במסגרת תוכניות שח"ר, לגני ילדים, לשירותי רווחה וכו', גם כן הודות לעתירותיה, מבהירים שוב ושוב עד כמה חשובה היא פעולתו של הארגון.

...

עדאלה פועלת מתוך תפישה הרואה באוטונומיה האישית של הפרט תכלית בפני עצמה, אך גורסת כי אוטונומיה אישית זו מחייבת גם הכרה בזכויות הקולקטיביות של הקבוצה שהפרט משתייך אליה. קיום ומימוש זכויות אלה ייתנו לפרט את הסיכוי לממש את הפרויקט האישי שלו, ואת האפשרות לפעול ללא דיכוי.

המיעוט הערבי בישראל מהווה מיעוט

לאומי-ילידי המתאפייין בשפה, תרבות, היסטוריה וזיכרון קולקטיבי משלו. ככזה, תפישת הזכויות הקולקטיביות של המיעוט הערבי-פלסטיני רחבה מזו של מיעוטים תרבותיים, עדתיים ודתיים, או מזו של קבוצות הגירה. לעיתים מצטמצם מאבקם של אלה לזכויות אזרחיות-פוליטיות וסדר היום שלהם – לאינטגרציה ולהשתלבות. בגישתנו זו, השמה דגש על הזכויות הקולקטיביות, אין בכדי להמעיט מחשיבות הזכויות האזרחיות-פוליטיות – שאיפתנו היא למצוא את ההרמוניה בינן לבין הזכויות הקולקטיביות של המיעוט הערבי כמיעוט לאומי-ילידי. וכך, למשל, איננו מבקשים יישום זכויות אזרחיות מסוימות כאשר מימושן פוגע או מכרסם בזכויות הקולקטיביות, כיוון ששלילה או פגיעה בזכויות קולקטיביות אלה יובילו גם לפגיעה באוטונומיה האישית של הפרט כערבי-פלסטיני במדינת ישראל.

•••

בתחילת פעילותה התמקדה עדאלה בעתירות לבית המשפט העליון, אך תוך מודעות למוגבלות ההישגים שניתן להגיע אליהם בדרך זו, מאוחר יותר התרחבה הפעילות אל מעבר לאולמות בית המשפט. בארבע שנות פעולתה הגישה עדאלה 23 עתירות לבית המשפט העליון, 13 מהן עסקו בשוויון בתקציבים ובשירותים, 3 במעמד השפה הערבית, ו-3 בסוגיות תכנון ובנייה. קרוב לשליש מהעתירות (7) עסקו במעמדם של היישובים ה"לא-מוכרים" ובזכויות תושביהם. כ-10% מאזרחיה הערבים של המדינה חיים ב-120 יישובים כאלה, שמעמדם, ומציאות החיים בהם מהווים סמל למעמדו ולמציאות חייו של המיעוט הפלסטיני כולו. אסטרטגיית הטיפול המשפטי בבעיותיהם של יישובים אלה מלמדת על אסטרטגיות הפעולה של

עדאלה בכלל. כך, עדאלה לא ניסתה להביא את הדרישה הכוללת "להכרה" ביישובים אלה לדיון בבית המשפט העליון. דרישה זו הועלתה על ידי מפלגות ערביות רבות והיא עומדת במרכזו של מאבק פוליטי וציבורי נרחב ומתמשך. עדאלה בחרה להתמקד בנושאים ספציפיים: עתירות לבית המשפט העליון עסקו באספקת שירותי "טיפת חלב"; אספקת שירותי רווחה; הקמת בתי ספר לתושבי כפרים "לא-מוכרים"; רישום יישוב "לא-מוכר" כמען הרשמי בתעודות הזהות של תושביו; מניעת הריסת מסגד ביישוב "לא-מוכר"; הכללת כל שטח היישוב בתוכנית ה"הכרה" של כפר; והכללת שטחם של שני כפרים "לא-מוכרים" בתוכנית המתאר של יישוב יהודי סמוך. רובם של היישובים ה"לא-מוכרים" נמצאים בנגב. בשנת 2000 פתחה עדאלה משרד נוסף בבאר שבע המשרת את התושבים הערבים בנגב, ובעיקר את תושבי יישובים אלה.

תוך כדי פעולתו של הארגון, ובעקבות המקרים שהגיעו אלינו, למדנו כי ההגנה על זכויות המיעוט הערבי עוסקת קודם כל בהגנה על זכויות אדם וזכויות פוליטיות בסיסיות. עדאלה טיפלה במקרים רבים של הזכות להפגין וחופש הביטוי, הזכות להתאגדות, זכות לאיחוד משפחות, תושבות ואזרחות של בני זוג, צווי הגבלה, זכויות עצירים ואסירים, אלימות משטרתית, גילויי הסתה וגזענות ואף מעצרים מינהליים. עדאלה פועלת במקרים אלה מתוך הכרה כי גם אם מדובר בעניינם של פרטים, או של גופים מובחנים, זכויותיהם נפגעות בשל שייכותם למיעוט לאומי – היותם חלק מהקולקטיב הערבי-פלסטיני בישראל.

מאז ראשית אירוועי אוקטובר 2000, הגיעה פעילות זו של עדאלה לשיאה. דיכוי המחאה הפוליטית של המיעוט הפלסטיני

משפטי, אלא מתפקד גם כארגון זכויות אדם העוסק במגוון הרחב של הפרת זכויותיהם של האזרחים הערבים בישראל, ומשתמש בכלים ציבוריים ובבמות בינלאומיות העוסקות בתחום זכויות האדם בכלל ובזכויות המיעוטים בפרט, לקידום מטרותיו.

...

בשמי, ובשם כל חברי הוועד המנהל, אבקש להביע הערכה עמוקה ולהודות לצוות עדאלה, למתנדבים ולחברי הארגון, ובמיוחד למנכ"ל עדאלה, עו"ד חסן ג'בארין.

מעבר להשקעת הזמן והאמצעים של צוות עדאלה, ניכרת בעבודתם יצירתיות רבה, רמה משפטית גבוהה, וכאמור, הם מגיעים להישגים רבים במאבק המתמשך להשגת שוויון זכויות ולקידום זכויותיו של המיעוט הערבי. מאז שנוסד הארגון, ובמיוחד בימים אלה, צוות עדאלה עובד במסירות שאין לה קץ, שעות על גבי שעות, ימים ולילות, ולא רק במשמעות המטפורית של ביטויים אלה.

אבקש לנצל הזדמנות זאת גם להבעת תודה והערכה לכל הגופים והקרנות התומכים בפעילותה של עדאלה, שבלעדיהם לא היינו יכולים להגיע לרבים מן ההישגים המפורטים ברו"ח זה.

עו"ד גסאן אגבאריה

יו"ר הנהלת עדאלה

בישראל, תוך שימוש באלימות משטרתית מופרזת והריגתם של שלושה יעשר אזרחים, כמו הגדיר מחדש את יחסה של המדינה לאזרחיה הערבים. עדאלה העבירה את עיקר זירת פעולתה מהיכל בית המשפט העליון לאולמות המעצרים ובתי הכלא, ובהמשך לאולמה של ועדת החקירה הממלכתית.

למעלה מ-400 עורכי דין ערבים השתתפו בכנס החירום שארגנה עדאלה וחתמו על גילוי דעת שפורסם בעיתונות, שביקר את המדיניות המפלה של רשויות אכיפת החוק: התביעה המשטרתית, פרקליטות המדינה ובתי המשפט, קבע כי מדיניות המשטרה – השימוש בירי ומדיניות המעצרים השרירותית – כנגד צורות המחאה של האזרחים הערבים בישראל הינה פסולה, בלתי חוקית ונוגדת את עקרונות המשפט הבינלאומי בדבר ההגנה על זכויות מיעוטים לאומיים, ודרש את שחרורם לאלתר של כל העצירים הערבים וביטול כל כתבי האישום שהוגשו נגד חלקם.

עשרות עורכי דין מבין המשתתפים בכנס החירום התנדבו לייצג את העצורים, את הפצועים ואת משפחות ההרוגים, ולאסוף עדויות ותצהירים על אלימות המשטרה בהפגנות. עדאלה ריכזה פעילות זו, אשר כל צוותה לקח בה חלק נכבד. צוות עדאלה, בסיוע עורכי דין מתנדבים, אסף עדויות לגבי כל האירועים, והגיש אותן לוועדת החקירה הממלכתית. הצוות נוכח בכל ישיבות הוועדה, מלווה את המשפחות השכולות, ומשתתף בדיון הציבורי סביב פעולתה.

פעילות זו מהווה מפנה חשוב במעמדה הציבורי של עדאלה ובקביעת סדרי העדיפויות של עבודתה היומיומית. הארגון היום אינו רק מרכז משפטי העוסק בהתדיינות משפטית בסוגיות שלהן בסיס